

Koor en Orkest Anima Eterna
Jos van Immerseel
J. Haydn . Die Schöpfung

woensdag 27 februari 2002

Seizoen 2001-2002 . Bach & Hoogdagen

La Stagione Frankfurt . Nederlands Kamerkoor
Michael Schneider
Bach
dinsdag 4 december 2001

Koor en Orkest Collegium Vocale
Philippe Herreweghe
Bach
donderdag 20 december 2001

Beethoven Academie . Collegium Vocale
Christopher Hogwood
Händel/Mozart
donderdag 31 januari 2002

Collegium Vocale . Freiburger Barockorchester
Philippe Herreweghe
Bach
donderdag 21 februari 2002

Koor en Orkest Anima Eterna
Jos van Immerseel
Haydn
woensdag 27 februari 2002

KOOR EN ORKEST ANIMA ETERNA
JOS VAN IMMERSEEL MUZIKALE LEIDING

Ann Monoyos sopraan
Markus Schäfer tenor
Harry van der Kamp bas

JOSEPH HAYDN
DIE SCHÖPFUNG, HOB. XXI/2

Deel 1	38'
Deel 2	38'
pauze	
Deel 3	30'

ism. **Concertvereniging Conservatorium Antwerpen**

begin concert **20.00 uur**
pauze **omstreeks 21.20 uur**
einde concert **omstreeks 22.15 uur**

inleiding door **Yves Knockaert** . **19.15 uur** . Foyer
tekst programmaboekje **Jos van Immerseel**
coördinatie programmaboekje **deSingel**
druk programmaboekje **Tegendruk**

gelieve uw **GSM** uit te schakelen!

Joseph Haydn

Die Schöpfung van Joseph Haydn

Situering

Dit oratorium vertelt in het eerste en tweede deel het naïeve maar prachtig verhaal van de schepping, zoals beschreven in het boek Genesis 1:1-31, zes dagen schepping zonder de zevende dag, vermeerderd met schilderende en verklaarende commentaar. Het derde deel is een poëtische tekst die het paradijselijke geluk en genot van Adam en Eva beschrijft, afgewisseld met lofzangen op de schepper en de eeuwigheid.

De muziek baseert zich voor de vorm op de oratoriumstijl van Händel, maar is voor zijn tijd bijzonder revolutionair en verrassend origineel.

Haydn was katholiek maar nam met *Die Schöpfung* een bijzonder standpunt in, onder invloed van het gedachtegoed van Jozef II en de vrijmetselaarloges in Wenen, door het verzwijgen van de zondeval (zonder de zondeval geen katholieke leer) en het stellen van de evenwaardigheid van man en vrouw in de gedaante van Adam en Eva. Dit statement (van Haydn én van Von Swieten) was een doorn in het kerkelijk oog, en bracht Haydn in een verdachte positie, vooral omdat het werk een weergaloos succes kende in Wenen en ver daarbuiten.

Door het grensoverschrijdend concept en de zeer directe muziek die zowel de beginner als de specialist wist en weet te ontroeren, werd *Die Schöpfung* van bij de eerste uitvoering een absoluut meesterwerk genoemd. Nieuw was daarbij dat men het een blijvende waarde toekende, iets wat Haydn trouwens gewenst had. Het werk heeft tot op vandaag de sympathie gewonnen van jong en oud. Zoals

H.C.Robbins Landon het zegt: "De muziek overwon grenzen en religieuze barrières want zowel katholieken, protestanten, joden als atheïsten werden tot tranen gebracht".

Ontstaan van Die Schöpfung

Haydn was zeer onder de indruk van de oratoria van Händel, die hij in Engeland hoorde uitvoeren. Händel was in Wenen niet onbekend, onder meer door Mozarts bewerkingen, maar de Engelse manier was voor Haydn nieuw. Volgens Haydn's eerste biograaf Georg August Griesinger (Leipzig, 1810) en de librettist van Die Schöpfung, Gottfried Baron Von Swieten (in de Allgemeinen Musikalische Zeitung van januari 1799) werd Haydn in London een Engels libretto ter hand gesteld van een zekere Lidley (?) dat gebaseerd was op Miltons Paradise Lost, met de vraag een oratorium te componeren. Dit libretto was volgens Von Swieten voor Händel bestemd geweest, die het om onbekende redenen niet gebruikt had. Albert Christoph Dies, de schilder, schreef in 1810: "Haydn setzte Misstrauen in seine Kenntnisse in der englischen Sprache, unternahm nichts, und reiste endlich am 15ten August 1795 von London ab".

Terug in Wenen, zei Freyherr Von Swieten hem: "Haydn, wir möchten doch noch ein Oratorium von Ihnen hören!". Haydn toonde dan de Engelse tekst, die veel te lang was (vier uur) en Von Swieten stelde voor een Duitse tekst te schrijven.

De inbreng van Gottfried Von Swieten

Von Swieten (1733-1803) was een jaar jonger dan Haydn, maar Haydn zou hem zes jaar overleven. Von Swieten was geboren in Nederland en kwam naar Wenen toen zijn vader lijfarts werd van Maria Theresia. De zoon bracht het tot Präfekt van de Hofbibliothek, was bijzonder invloedrijk in de muzikale en literaire kringen van Wenen. Hij componeerde en steunde Haydn, Mozart en later Beethoven. Hij was een

Händelfan: hij bezat de Händeluitgaven van Walsh en Randall en was ingeschreven op de sinds 1787 verschijnende Händel Complete Works van Samuel Arnold.

De tekst van Baron Von Swieten was enigszins gebaseerd op het Engels libretto (en de genesis) maar veel korter en gedeeltelijk ook van zijn hand: "Der Antheil, den ich an dem ursprünglich englischen Werke habe, ist zwar etwas mehr als blosser Uebersetzung, doch bey weiten nicht so beschaffen, dass ich es als mein Ansehen könnte". Von Swieten was met deze uitspraak te bescheiden, want hij zou een grote invloed hebben op de compositie. Von Swieten, zowel literair als muzikaal onderlegd, maakte een libretto dat rekening hield met de muzikale mogelijkheden (Boïto zou hetzelfde doen voor Verdi). Meer nog, in zijn handgeschreven tekst (bewaard in de Nationale Bibliotheek te Boedapest) geeft hij in de marge voortdurend aanwijzingen voor de componist. Niet alleen geeft hij aan, welke teksten recitatief, aria, duet, terzet en koor moeten worden, maar ook welke aria door welke stem gezongen moet worden. Verder zegt hij bij de meeste recitatieven hoe ze begeleid moeten worden. Bovendien geeft hij aanwijzingen over hoe hij denkt dat het werk gecomponeerd moet worden. Haydn maakte dankbaar gebruik van vrijwel alle aanwijzingen. Hij was een ambachtelijk componist met een enorme creativiteit maar met een even groot vakmanschap, en zijn bescheidenheid vertelde hem, dat het werk alleen maar beter kon worden, wanneer de librettist de muzikale transpositie in grote lijnen reeds gepland had. Inmiddels ging Von Swieten wel ver. Maar Haydn vond dat geen probleem, integendeel, hij maakte dankbaar gebruik van de indicaties, én op meesterlijke manier. Het effect bij de eerste uitvoering was enorm: het publiek applaudisseerde dermate bij de verrassende en prachtige momenten, dat Haydn de uitvoering steeds moest onderbreken.

Eerste uitvoeringen

Von Swieten verzamelde geld voor de eerste uitvoering. Deze uitvoering was gewijd aan de aristocratie van Wenen (de Gesellschaft der Associierten) en dat gebeurde op 29 april 1798 als generale repetitie. De echte uitvoering had dan plaats op 30 april 1798. Beide avonden werden door Haydn zelf geleid in het Paleis Schwarzenberg in Wenen, in een zaal van eerder bescheiden omvang, het aantal uitvoerders moet dus beperkt geweest zijn. Het werd een totale triomf en de onvermijdelijke herhaling kwam op 7 en 10 mei 1798. Kort daarna annonceerde Haydn de publicatie van het werk. Een eerste publieke uitvoering werd op 19 maart 1799 georganiseerd in het Burgtheater in Wenen. Haydn dirigeerde, Salieri zat aan de fortepiano. De bezetting was nu monumentaal (zie verder). Het publiek was wild van geestdrift, zodat een behoorlijke politiemacht moest ingrijpen.

Op 22 en 23 maart volgden even memorabele uitvoeringen. Alle commentaren spreken over "nooit gehoord", "verbluffend", "belangrijk voor de toekomst" en dergelijke meer. Het jaar daarop kwamen er uitvoeringen in Londen, Berlijn en Praag, ja zelfs in Frankrijk! In Wenen nestelde zich een traditie: Haydn dirigeerde het werk elk jaar tot zijn gezondheidstoestand hem dat verhinderde.

Op 27 maart 1808 verscheen Haydn voor het laatst in het openbaar: Salieri dirigeerde Die Schöpfung in de grote hal van de universiteit in aanwezigheid van de zeer zieke Haydn (die door vorst Esterházy in de zaal geholpen werd) en van Hummel en Beethoven. Van deze uitvoering bestaat een waterverfschilderij van Wigand (Historisches Museum der Stadt Wien). Hierop ziet men een vijftigtal musici, een pianoforte en een sociëteit met de zieke Haydn op een draagstoel, Beethoven en vele andere belangrijke personen. Men ziet een talrijk publiek en een eerder bescheiden aantal uitvoerders.

Betekenis van Die Schöpfung

Op 14 december 1796 toonde Haydn de eerste schetsen en ideeën aan Albrechtsberger. Pas begin 1798 zou het werk voltooid zijn. De vijfenzestigjarige Haydn, op het toppunt van zijn kunnen, werkte twee jaar vrijwel uitsluitend aan dit werk met volle kracht. Men krijgt de indruk dat zowel de tekst als de muziek door dezelfde persoon geschreven zijn. Nieuw is dat Haydn geen nummers schreef maar een doorlopend scenario waarbij reeksen nummers verscheidene blokken vormen. Hij vermeed ook da capo-aria's, die het verhaal afremmen en het laten rijmen van de verzen werd verlaten. Von Swieten vond dat niet kunnen in zangteksten. Door het afwisselen van genres en vormen kwam hij tot een ongemeen spannend en gevarieerd geheel. Voor de koren, die soms engelenkoren zijn, maar ook menselijke commentaar leveren, gebruikte Haydn homofone noema's en fugatische technieken.

De aria's zijn beschouwend of picturaal. De recitatieven worden begeleid door het orkest wanneer de tekst citeert en door de toenmalige moderne fortepiano voor het Genesisverhaal, soms ondersteund door cello, soms door contrabas. In de koren worden zowel de oude als de nieuwe stijl aangewend: de oude Händelstijl ("he is master of us all" zei Haydn in 1791) of de moderne homofone en cantabele stijl ("Und eine neue Welt..."). Dat contrast vinden we ook in de tekst, gedeeltelijk in eposstijl, gedeeltelijk actueel. Harmonisch is de componist onverschrokken als de tekst er om vraagt en de krachtige modulaties en de dissonanten werken bijzonder sterk omdat ze binnen een geheel van klassieke harmonie ingepast worden. Op het einde van de ouverture klinken akkoorden, die Wagner in zijn Tristan als nieuwigheid invoerde. Het schetsen van de chaos bereikt Haydn door akkoorden geen oplossing te geven of een foute oplossing, en door zinnen te beginnen die niet voorbereid zijn of ophouden zonder reden. De orkestratie is ook

verrassend met als hoogtepunten het lage strijkkwintet "Seid fruchtbar", de drie fluiten als inleiding tot het paradijs, en de demonstratief aangewende contrafagot, een Weense specialiteit.

Opmerkelijk zijn ook de glissandoachtige effecten in de klarinet (zie ook in Rhapsody in Blue!) en het omtoveren van het hexakoord in het rijzen van de zon. De beschrijvingen van de nieuwe schepselen zijn kostelijk én steeds met eenvoudige middelen.

Volgens de bewaarde beschrijvingen dirigeerde Haydn met dirigerestok en gestes en mimiek om duidelijk te maken hoe de muziek uitgevoerd moest worden (ook daarin was hij dus vooruit op de uitvinders Spohr, Weber en Mendelssohn).

Tussen 1799 en 1809 werd Die Schöpfung zowat veertig maal uitgevoerd, waarvan ongeveer de helft onder leiding van de componist. Ook dat was nieuw. Uitvoeringen vonden ook plaats in Zweden, Rusland en Frankrijk.

Haydn kende de solisten een rol toe. Twee van de drie solisten zingen twee rollen. Haydn weigerde vijf solisten in te zetten. Voor hem was het gevoel (Empfindung) belangrijker dan de toonschilderkunst (Malerei) en de zangers moesten acteurs (Darsteller) zijn.

Die Schöpfung blijft verbazen en is fantastisch "in Ewigkeit". Alhoewel, de uitzondering bevestigt de regel. Haydn's echtgenote zei in 1801: "Men zegt dat het goed is, maar ik begrijp er niets van". Arme Jozef...

Over de uitvoering door Anima Eterna

Onder invloed van de Engelse oratoriumtraditie en tegelijk met het losbarsten van het fenomeen van de Liebhaber (de amateurzanger of -toneelspeler) waren de bezettingen bij vele uitvoeringen groot, zeer groot, zelfs grotesk groot: orkesten van tweehonderd spelers en koren van drie- tot vierhonderd zangers kwamen vaak voor.

Daarnaast waren professionele uitvoeringen nog steeds

gewenst en normaal. Bij de Schwarzenberg-uitvoeringen kunnen niet meer dan een dertigtal orkestleden en een twintigtal koorleden geparticipeerd hebben. In 1808 wordt het werk in Wenen gespeeld met dertig orkestleden.

Anima Eterna koos voor een professionele bezetting (toch nog altijd veertig orkestleden, vierentwintig koorleden en drie solisten, in het geheel zesenzeventig musici, voor deze muziek en voor het jaar 1799 relatief groot).

Anima Eterna stelde voor dit project speciaal een koor samen en plaatst dat voor het orkest, zoals bij de eerste uitvoeringen in Wenen (zie het Berwald-rapport). Hierdoor is de aansluiting met de solisten logischer, en wordt het naar voor halen van het woord gesymboliseerd. In tegenstelling tot de gewoonte een klavecimbel in te zetten, kozen wij voor de Weense pianoforte, zoals Haydn dat ook deed, een instrument dat minder mengt met de orkestklank maar expressiever gebruikt kan worden en de neue Welt karakteriseert. In de Raphael-recitatieven wordt de pianoforte ondersteund door een contrabas (zoals bij Berwald). Er is veel discussie over de manier waarop de recitatieven gezongen moeten worden. De laatste tijd kiest men meestal voor een lichte, bijna gesproken stijl, snel debiterend en begeleid door korte akkoorden. Deze manier is beslist in gebruik geweest in de achttiende eeuw, bijvoorbeeld in de Buffo-opera's. Voor muziek die plechtiger is, ontstond op het einde van de achttiende eeuw een meer declamatorisch gerichte stijl, in een langzamer tempo en ondersteund door langere akkoorden. In de Allgemeine Musikalische Zeitung van 28 november 1810 discussieerden twee personen ("Alt-lieb" en "Neulieb") genoemd onder de titel "Welches ist für die Bässe die beste und zweckmässigste Art, dass einfache Recitativ zu begleiten?". In dit artikel wordt het duidelijk dat de stijlen evolueren en dat er ook verschillend omgesprongen wordt met recitatieven in de verschillende muziekcentra. Wenen wordt met name genoemd als behorend tot

de moderne strekking, met de declamatorische stijl en lange akkoorden.

Een ander discussiepunt zijn de appoggiatura's, die men de laatste tijd vrijwel zonder uitzondering overal toepast in de cadensen. Zeker is dit een goede regel in composities die niet nauwkeurig op de tekst gecomponeerd zijn, en waarbij de vocale glans belangrijker is. In Die Schöpfung zien we echter (zoals in Bachs Passies), dat de componist grote moeite gedaan heeft, de appoggiatura's daar uit te schrijven waar ze nodig zijn. En van Haydn was bekend, dat hij streng was op het correct uitvoeren van zijn partituren. Nadere studie wijst uit, dat het aanbrengen van de appoggiatura's helemaal in de lijn loopt van de klassieke retorische kennis.

Anima Eterna volgt zoals steeds zijn inmiddels gekende principes: zorgvuldig gekozen historisch instrumentarium, stijlzuiverheid én hedendaags musiceren, dwz. democratisch op basis van wederzijds respect. Respect is er in hoge mate ook voor de partituur, want zoals Schumann zei: "De componist heeft altijd gelijk".

Jos van Immerseel

Joseph Haydn

Die Schöpfung (Oratorium in drie delen)

Eerste Deel

nr 1 Inleiding . Voorstelling van de chaos

Recitatief met koor

Raphael

Im Anfange schuf Gott Himmel und Erde, und die Erde war
ohne Form und leer,
und Finsternis war auf der Fläche der Tiefe.

Koor

Und der Geist Gottes
Schwebte auf der Fläche der Wasser,
Und Gott sprach: Es werde Licht!
Und es ward Licht.

Uriel

Und Gott sah das Licht, daß es gut war,
und Gott schied das Licht von der Finsternis.

nr 2 Aria met koor

Uriel

Nun schwanden vor dem heiligen Strahle
Des schwarzen Dunkels gräuliche Schatten:
Der erste Tag entstand.
Verwirrung weicht, und Ordnung keimt empor.
Erstarrt entflieht der Höllengeister Schar
In des Abgrunds Tiefen hinab
Zur ewigen Nacht.

Koor

Verzweiflung, Wut und Schrecken
Begleiten ihren Sturz,
Und eine neue Welt
Entspringt auf Gottes Wort.

nr 3 Recitatief

Raphael

Und Gott machte das Firmament und teilte die Wasser,
die unter dem Firmament waren, von den Gewässern,
die ober dem Firmament waren, und es ward so.
Da tobten brausend heftige Stürme; wie Spreu vor
dem Winde, so flogen die Wolken, die Luft
durchschnitten feurige Blitze und schrecklich rollten
die Donner umher. Der Flut entstieg auf sein Geheiß
der allerquickende Regen, der allerverheerende
Schauer, der leichte, flockige Schnee.

nr 4 Koor met sopraansolo

Gabriel

Mit Staunen sieht das Wunderwerk
Der Himmelsbürger frohe Schar,
Und laut ertönt aus ihren Kehlen
Des Schöpfers Lob,
Das Lob des zweiten Tags.

Koor

Und laut ertönt aus ihren Kehlen
Des Schöpfers Lob,
Das Lob des zweiten Tags.

nr 5 Recitatief

Raphael

Und Gott sprach: Es sammle sich das Wasser
unter dem Himmel zusammen an einem Platz
und es erscheine das trockne Land; und es ward so.
Und Gott nannte das trockne Land "Erde"
und die Sammlung der Wasser nannte er "Meer";
Und Gott sah, daß es gut war.

nr 6 Aria

Raphael

Rollend in schäumenden Wellen
Bewegt sich ungestüm das Meer.
Hügel und Felsen erscheinen,
Der Berge Gipfel steigt empor.
Die Fläche, weit gedehnt,
Durchläuft der breite Strom
In mancher Krümme.
Leise rauschend gleitet fort
Im stillen Tal der helle Bach.

nr 7 Recitatief

Gabriel

Und Gott sprach: Es bringe die Erde Gras
hervor, Kräuter. die Samen geben,
und Obstbäume, die Früchte bringen ihrer Art
gemäß, die ihren Samen in sich selbst haben
auf der Erde; und es ward so.

nr 8 Aria

Gabriel

Nun beut die Flur das frische Grün
Dem Auge zur Ergötzung dar.
Den anmutsvollen Blick
Erhöht der Blumen sanfter Schmuck.
Hier duften Kräuter Balsam aus,
Hier sproßt den Wunden Heil.
Die Zweige krümmt der goldnen Früchte Last;
Hier wölbt der Hain zum kühlen Schirme sich,
Den steilen Berg bekrönt ein dichter Wald.

nr 9 Recitatief

Uriel

Und die himmlischen Heerscharen verkündigten
den dritten Tag, Gott preisend und sprechend:

nr 10 Koor

Koor

Stimmt an die Saiten, ergreift die Leier,
Laßt euren Lobgesang erschallen!
Frohlocket dem Herrn, dem mächtigen Gott,
Denn er hat Himmel und Erde
Bekleidet in herrlicher Pracht!

nr 11 Recitatief

Uriel

Und Gott sprach: Es sei'n Lichter an der Feste
des Himmels, um den Tag von der Nacht zu
scheiden und Licht auf der Erde zu geben,
und es seien diese für Zeichen und für Zeiten
und für Tage und für Jahre. Er machte die
Sterne gleichfalls.

nr 12 Recitatief

Uriel

In vollem Glanze steigt jetzt
Die Sonne strahlend auf,
Ein wonnevoller Bräutigam,
Ein Riese stolz und froh,
Zu rennen seine Bahn.
Mit leisem Gang und sanftem Schimmer
Schleicht der Mond die stille Nacht hindurch.
Den ausgedehnten Himmelsraum
Ziert ohne Zahl der hellen Sterne Gold.
Und die Söhne Gottes
Verkündigten den vierten Tag
Mit himmlischem Gesang,
Seine Macht ausrufend also:

nr 13 Koor met soli

Koor

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes,
Und seiner Hände Werk
Zeigt an das Firmament.

Gabriel, Uriel, Raphael

Dem kommenden Tage sagt es der Tag,
Die Nacht, die verschwand, der folgenden Nacht:

Koor

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes,
Und seiner Hände Werk
Zeigt an das Firmament.

Gabriel, Uriel, Raphael

In alle Welt ergeht das Wort,
Jedem Ohre klingend,
Keiner Zunge fremd:

Koor

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes,
Und seiner Hände Werk
Zeigt an das Firmament.

Tweede Deel

nr 14 Recitatief

Gabriel

Und Gott sprach: Es bringe das Wasser in der
Fülle hervor webende Geschöpfe, die Leben
haben, und Vögel, die über der Erde fliegen
mögen in dem offenen Firmamente des Himmels.

nr 15 Aria

Gabriel

Auf starkem Fittiche
Schwinget sich der Adler stolz
Und teilet die Luft
Im schnellsten Fluge
Zur Sonne hin.
Den Morgen grüßt
Der Lerche frohes Lied,
Und Liebe girt
Das zarte Taubenpaar.
Aus jedem Busch und Hain erschallt
Der Nachtigallen süße Kehle.
Noch drückte Gram nicht ihre Brust,
Noch war zur Klage nicht gestimmt
Ihr reizender Gesang.

nr 16 Recitatief

Raphael

Und Gott schuf große Walfische und ein
jedes lebende Geschöpf, das sich bewegt,
und Gott segnete sie, sprechend:
Seid fruchtbar alle, mehret euch,
Bewohner der Luft, vermehret euch
Und singt auf jedem Aste!
Mehret euch, ihr Flutenbewohner,
Und füllet jede Tiefe!
Seid fruchtbar, wachset, mehret euch,
Erfreuet euch in eurem Gott!

nr 17 Recitatief

Raphael

Und die Engel rührten ihr' unsterblichen Harfen
Und sangen die Wunder des fünften Tags.

nr 18 Terzett

Gabriel

In holder Anmut stehn,
Mit jungem Grün geschmückt,
Die wogigten Hügel da.
Aus ihren Adern quillt
In fließendem Kristall
Der kühlende Bach hervor.

Uriel

In frohen Kreisen schwebt,
Sich wiegend in der Luft,
Der munteren Vögel Schar.
Den bunten Federglanz
Erhöht im Wechselflug
Das goldene Sonnenlicht.

Raphael

Das helle Naß durchblitzt
Der Fisch und windet sich
Im steten Gewühl umher.
Vom tiefsten Meeresgrund
Wälzet sich Leviathan
Auf schäumender Well' empor.

Gabriel, Uriel en Raphael

Wie viel sind deiner Werk', o Gott!
Wer fasset ihre Zahl?
Wer, o Gott! Wer fasset ihre Zahl?

nr 19 Koor met soli

Koor

Der Herr ist groß in seiner Macht,
Und ewig bleibt sein Ruhm.

nr 20 Recitatief

Raphael

Und Gott sprach: Es bringe die Erde hervor
lebende Geschöpfe nach ihrer Art: Vieh und
kriechendes Gewürm und Tiere der Erde nach
ihren Gattungen.

nr 21 Recitatief

Raphael

Gleich öffnet sich der Erde Schoß
Und sie gebiert auf Gottes Wort
Geschöpfe jeder Art,
In vollem Wuchs und ohne Zahl.
Vor Freude brüllend steht der Löwe da.
Hier schießt der gelenkige Tiger empor.
Das zackige Haupt erhebt der schnelle Hirsch.
Mit fliegender Mähne springt und wieh'rt
Voll Mut und Kraft das edle Roß.
Auf grünen Matten weidet schon
Das Rind, in Herden abgeteilt.
Die Triften deckt, als wie gesät,
Das wollenreiche, sanfte Schaf.
Wie Staub verbreitet sich
In Schwarm und Wirbel
Das Heer der Insekten.
In langen Zügen kriecht
Am Boden das Gewürm.

nr 22 Aria

Raphael

Nun scheint in vollem Glanze der Himmel,
Nun prangt in ihrem Schmucke die Erde.
Die Luft erfüllt das leichte Gefieder,
Das Wasser schwellt der Fische Gewimmel,
Den Boden drückt der Tiere Last.
Doch war noch alles nicht vollbracht.
Dem ganzen fehlte das Geschöpf,
Das Gottes Werke dankbar sehn,
Des Herren Güte preisen soll.

nr 23 Recitativ

Uriel

Und Gott schuf den Menschen nach seinem
Ebenbilde, nach dem Ebenbilde Gottes schuf er
ihn. Mann und Weib erschuf er sie. Den Atem des
Lebens hauchte er in sein Angesicht, und der
Mensch wurde zur lebendigen Seele.

nr 24 Aria

Uriel

Mit Würd' und Hoheit angetan,
Mit Schönheit, Stärk' und Mut begabt,
Gen Himmel aufgerichtet steht der Mensch,
Ein Mann und König der Natur.
Die breit gewölbt' erhabne Stirn
Verkünd't der Weisheit tiefen Sinn,
Und aus dem hellen Blicke strahlt
Der Geist, des Schöpfers Hauch und Ebenbild.
An seinen Busen schmieget sich
Für ihn, aus ihm geformt,
Die Gattin, hold und anmutsvoll.
In froher Unschuld lächelt sie,
Des Frühlings reizend Bild,
Ihm Liebe, Glück und Wonne zu.

nr 25 Recitativ

Raphael

Und Gott sah jedes Ding, was er gemacht hatte;
und es war sehr gut. Und der himmlische Chor
feierte das Ende des sechsten Tages mit lautem Gesang:

nr 26 Koor

Koor

Vollendet ist das große Werk,
Der Schöpfer sieht's und freuet sich.
Auch unsre Freund' erschalle laut,
Des Herren Lob sei unser Lied!

nr 27 Terzet

Gabriel, Uriel

Zu dir, o Herr, blickt alles auf.
Um Speise fleht dich alles an.
Du öffnest deine Hand,
Gesättigt werden sie.

Raphael

Du wendest ab dein Angesicht,
Da bebet alles und erstarrt.
Du nimmst den Odem weg,
In Staub zerfallen sie.

Gabriel, Uriel, Raphael

Den Odem hauchst du wieder aus,
Und neues Leben sproßt hervor.
Verjüngt ist die Gestalt der Erd'
An Reiz und Kraft.

nr 28 Koor

Koor

Vollendet ist das große Werk,
Des Herren Lob sei unser Lied!
Alles lobe seinen Namen,
Denn er allein ist hoch erhaben!
Alleluja! Alleluja!

Derde Deel

nr 29 Orkestinleiding en recitatief

Uriel

Aus Rosenwolken bricht,
Gewebt durch süßen Klang,
Der Morgen jung und schön.
Vom himmlischen Gewölke
Strömt reine Harmonie
Zur Erde hinab.
Seht das beglückte Paar,
Wie Hand in Hand es geht!
Aus ihren Blicken strahlt
Des heißen Danks Gefühl.
Bald singt in lautem Ton
Ihr Mund des Schöpfers Lob;
Laßt unsre Stimme dann
Sich mengen in ihr Lied.

nr 30 Duet met koor

Eva en Adam

Von deiner Güt', o Herr und Gott,
Ist Erd' und Himmel voll.
Die Welt, so groß, so wunderbar,
Ist deiner Hände Werk.

Koor

Gesegnet sei des Herren Macht!
Sein Lob erschall' in Ewigkeit!

Adam

Der Sterne hellster, o wie schön
Verkündest du den Tag!
Wie schmückst du ihn, o Sonne du,
Des Weltalls Seel' und Aug'!

Koor

Macht kund auf eurer weiten Bahn
Des Herren Macht und seinen Ruhm!

Eva

Und du, der Nächte Zierd' und Trost,
Und all das strahlend' Heer,
Verbreitet überall sein Lob
In euerm Chorgesang.

Adam

Ihr Elemente, deren Kraft
Stets neue Formen zeugt,
Ihr Dünst' und Nebel,
Die der Wind versammelt und vertreibt:

Eva, Adam en koor

Lobsinget alle Gott, dem Herrn,
Groß wie sein Nam' ist seine Macht.

Eva

Sanft rauschend lobt, o Quellen, ihn!
Den Wipfel neigt, ihr Bäum'!
Ihr Pflanzen düftet, Blumen haucht
Ihm euern Wohlgeruch!

Adam

Ihr, deren Pfad die Höh'n erklimmt,
Und ihr, die niedrig kriecht,
Ihr, deren Flug die Luft durchschneid't,
Und ihr im tiefen Naß:

Eva en Adam

Ihr Tiere, preiset alle Gott!

Koor

Ihr Tiere, preiset alle Gott!
Ihn lobe, was nur Odem hat!

Eva en Adam

Ihr dunklen Hain', ihr Berg' und Tal',
Ihr Zeugen unsres Danks,
Ertönen sollt ihr früh und spät
Von unserm Lobgesang.

Koor

Heil dir, o Gott, o Schöpfer, Heil!
Aus deinem Wort entstand die Welt,
Dich beten Erd' und Himmel an,
Wir preisen dich in Ewigkeit!

nr 31 Recitatief

Adam

Nun ist die erste Pflicht erfüllt,
Dem Schöpfer haben wir gedankt.
Nun folge mir, Gefährtin meines Lebens!
Ich leite dich, und jeder Schritt
Weckt neue Freud' in unsrer Brust,
Zeigt Wunder überall.
Erkennen sollst du dann,
Welch unaussprechlich Glück
Der Herr uns zugedacht.
Ihn preisen immerdar,
Ihm weihen Herz und Sinn.
Komm, folge mir, ich leite dich.

Eva

O du, für den ich ward,
Mein Schirm, mein Schild, mein All!
Dein Will' ist mir Gesetz.
So hat's der Herr bestimmt,
Und dir gehorchen bringst
Mir Freude, Glück und Ruhm.

nr 32 Duet

Adam

Holde Gattin, dir zur Seite
Fließen sanft die Stunden hin.
Jeder Augenblick ist Wonne,
Keine Sorge trübet sie.

Eva

Teurer Gatte, dir zur Seite,
Schwimmt in Freuden mir das Herz.
Dir gewidmet ist mein Leben,
Deine Liebe sei mein Lohn.

Adam

Der tauende Morgen,
O wie ermuntert er!

Eva

Die Kühle des Abends,
O wie erquicket sie!

Adam

Wie labend ist
Der runden Früchte Saft!

Eva
Wie reizend ist
Der Blumen süßer Duft!

Eva en Adam
Doch ohne dich, was wäre mir -

Adam
Der Morgentau,

Eva
Der Abendhauch,

Adam
Der Früchte Saft,

Eva
Der Blumen Duft.

Eva en Adam
Mit dir erhöht sich jede Freude,
Mit dir genieß ich doppelt sie,
Mit dir ist Seligkeit das Leben,
Dir sei es ganz geweiht!

nr 33 Recitatief

Uriel
O glücklich Paar, und glücklich immerfort,
Wenn falscher Wahn euch nicht verführt,
Noch mehr zu wünschen als ihr habt,
Und mehr zu wissen als ihr sollt!

nr 34 Slotkoor met soli

Koor
Singt dem Herren alle Stimmen!
Dankt ihm alle seine Werke!
Laßt zu Ehren seines Namens
Lob im Wettgesang erschallen!
Des Herren Ruhm, er bleibt in Ewigkeit!
Amen!

Jos van Immerseel & Anima Eterna

Nadat Jos van Immerseel jarenlang ad hoc- en gastensembles had gedirigeerd, richtte hij in 1985 een vast ensemble op, dat beter gestalte zou kunnen geven aan zijn muzikale ideeën, dat de resultaten van zijn research beter zou kunnen realiseren en een experimenteel instrument zou kunnen zijn. In het begin was het ensemble een kamermuziekgroep waarmee onder meer in deSingel de integrale concerten voor één, twee, drie en vier klavecimbels van J. S. Bach werden uitgevoerd. In 1986 werd het ensemble een echt orkest, en in deze vorm was Anima Eterna in 1987 te beluisteren in een Buxtehude-project en in het oratorium Josef van Willem De Fesch, Antwerps kapelmeester. In 1988 speelde Anima Eterna in belangrijke producties (zoals Utrecht, La Roque d'Anthéron, Amiens) en monteerde een tv-productie met een marionettenopera van Haydn: Philemon und Baucis. In 1990 trad Anima Eterna op in het Concertgebouw van Amsterdam. Nog in 1990 speelde Anima Eterna de integrale uitvoering van Mozarts pianoconcerten in de Philipszaal te Eindhoven. In 1990-91 worden de Mozartconcerten in een recordtempo opgenomen op tien cd's voor Channel Classics. Eind 1991 speelde Anima Eterna de volledige Mozart-cyclus twee maal in concerten te Kyoto en Tokio. In 1992 maakt Anima Eterna, naast de uitstekend onthaalde Mendelssohn-opera, Die Hochzeit des Camacho, een fel opgemerkte opname van Schuberts Vijfde Symfonie en diens muziek bij het Schauspiel Rosamunde. Verder zorgden dirigent en orkest in 1993 voor een primeur met de concertante uitvoering op historische instrumenten van de opera Otello van Rossini. Anima Eterna en zijn dirigent Jos van Immerseel zijn benoemd tot Cultureel Ambassadeur van de Vlaamse Gemeenschap. In het seizoen '96-'97 brachten zij ondermeer in deSingel met veel succes de cyclus van de Schubertsymfonieën, waarvan ook de cd-opnamen in binnen- en buitenland enthousiast werden ontvangen. Daarna volgde een eveneens succesvolle integrale van de Beethoven- symfonieën en verschillende projecten met negentiende-eeuwse muziek.

Koor Anima Eterna

Sopraan

Baiba Bartkevica
Els Crommen
Séverine Delforge
Marie Derooy
Francisca Vanherle
Hildegarde van Overstraeten

Alt

Marion Kreike
Saartje Raman
Laurence Renson*
Martine Renson
Vincianne Soille
Noëlle Schepens

Tenor

Paul Foubert
Ivan Goossens
Koen Laukens
Thibaud Lenaerts
Henk Pringels
Marc Van Daele

Bas

Joachim Brackx
Etienne Debaisieux
Philippe Favette
Benoît Giaux
Pieter Stas
Walter Van der Ven

* (ook alt-solo)

Orkest Anima Eterna

Viool I

Brian Dean
Balazs Bozzai
Karin Dean
Laura Johnson
László Paulik
Antoinette Lohmann

Viool II

John Wilson Meyer
Rachael Beesley
Mimi Mitchell
Peter Van Boxelaere
Liedewij van der Voort

Altviool

Bernadette Verhagen
Laxmi Bickley
Luc Gysbregts
Jan Willem Vis

Cello

Richte van der Meer
Dmitri Dichtiar
Marion Middenway

Contras

Love Persson
Tom Devaere

Fluit

Frank Theuns
Kiyomi Suga
Eric Hoeprich

Hobo

Ann Kathrin Brüggemann
Elisabeth Schollaert

Klarinet

Eric Hoeprich
Lisa Kleivit-Ziegler

Fagot

Jane Gower
Javier Zafra

Contrafagot

Thomas Kiefer

Hoorn

Uli Hübner
Martin Mürner

Trompet

Maarten van Weverwijk
Thibaud Robinne

Trombone

Simen Van Mechelen
Cas Gevers
Gunter Carlier

Pauken

Jan Huylebroeck

Pianoforte

Anne Galowich